

CASTELLS CATALANS

TORRE DE CAL FELIP

Nom del castell: Torre de Cal Felip
Data de construcció: XII
Municipi: Sant Joan Despí
Comarca: Baix Llobregat
Altitud: 21 m
Coordenades: E 420481.4 N 4580752.2
(UTM31N - ETRS89)
Com arribar-hi: situada al carrer d'Anna M. Martínez Sagi, cantonada amb el carrer de Federica Montseny, i al costat de la Ciutat Esportiva Joan Gamper de Sant Joan Despí.

Història

Malgrat la manca de dades històriques documentals sobre aquesta torre hi ha dues notícies que tal volta s'hi podrien referir. La primera és de l'any 1134, en què apareix esmentada una torre com a delimitació d'unes terres; tot i la imprecisió que a vegades tenen les delimitacions geogràfiques en aquesta època, sembla força versemblant que el document es pugui referir a la torre de què parlem. Tracta de la donació que Berenguer Arnau, “*qui vocor Vitalis*”, fa a Sant Cugat del seu cos i de l'alou “*quod habeo in Lubricato*”, que li pervingué dels seus pares i d'altres vies; alou —menys una peça de terra— que lliura a l'església de Sant Joan Despí. Aquest alou afrontava a llevant amb el mont d'Orsa (Sant Pere Màrtir), a ponent amb el Llobregat, a migdia amb el coll de Gavarrà (Cornellà) i a tramuntana amb la torre de Bernat Moronis: “*in turre Bernardi Moronis*”. Com que a Sant Joan no s'ha conservat cap altra torre de l'època ni hi ha notícies que n'hi hagi hagut cap més, pensem que segurament deu tractar-se d'aquesta torre, la de Cal Felip.

L'altra notícia és força més tardana, del 1439. Aquest any Joan de Puig —abans de Sant Joan i ara ciutadà de Barcelona— ven a Bernat de Montpaó una peça de terra amb una torre o fortalesa que havia estat pertinença del mas Puignaücler, situada a la parròquia de Sant Joan Despí, sots alou de l'Almoïna. La tenia per compra a Bernat de Montpaó —de la casa reial i malalt al llit— per mitjà de Guillem de Salavert, ciutadà de Barcelona. Sembla que és força versemblant que en ambdós casos es tracti de la nostra torre, perquè no hi ha, ni se sap que hi hagi hagut, cap més torre a Sant Joan.

Totes les imatges han estat extretes d'internet.

Torre

Es tracta d'una torre de planta circular. Es conserva en una alçada de 14,60 m, sense comptar la part superior, acabada modernament. La planta fa 2,50 m de diàmetre interior i el gruix dels murs a la base és d'1,10 m, per la qual cosa el seu diàmetre total és d'uns 4,70 m. Al seu interior actualment hi ha tres pisos, més el terrat superior, refet al final del segle en la reforma de la casa. No tenim cap seguretat que aquests tres pisos corresponguin efectivament a divisions antigues, tot i que fora el més normal. Al pis baix, al nivell dels baixos de la casa, hi ha una volta rebaixada moderna. A aquest pis correspon la finestra espitllera que es veu des de l'exterior.

El pis de sobre és cobert amb una volta semiesfèrica que té al centre un ull de bou o pas, avui tapat, d'uns 60 cm de diàmetre. Aquesta volta, molt regular de forma i estructura, podria ser antiga, tot i que fa de mal assegurar perquè a la fi de segle tot l'interior d'aquest pis de la torre va ser repintat i arranjat en estil neogòtic per a ser utilitzat com a capella. Així, no es pot veure l'aparell, que ens permetria de verificar si la volta és o no romànica i si hi ha cap finestra. Per sobre d'aquest pis n'hi ha un altre en el qual s'obre una finestra exteriorment espitllera que ha de correspondre a una de les dues espitlleres que es veuen a l'exterior, però com que està tapiada fa de mal dir amb quina es correspon exactament. Aquesta finestra s'eixampla interiorment en biaixos i es cobreix per un arc de mig punt adovellat,

Imatge d'abans de la restauració.

de 60 cm d'amplada màxima de llum; l'ampit és horitzontal.

L'aparell de la torre és format per filades de pedres de mida petita i mitjana (n'hi ha alguna de més grossa) escairades a martell. S'hi barreja tota mena de materials, principalment llicorella, però també calcària i alguns —pocs— carreus de pedra sorrenca; al costat de carreus rectangulars (escairats a martell, no ben tallats) mitjanament regulars, que formen les filades més homogènies, hi ha llosetes primes col·locades de cantell o intercalades entre carreus més regulars, i també, disposades horitzontalment en filades més primes. Les pedres i els carreus més grans generalment són a la part inferior de la torre, al que correspondria la planta del nivell de terra, mentre que a mesura que es puja el paredat es va fent més petit i homogeni. Aquest paredat, per al qual hom ha aprofitat tota mena de material disponible, podria correspondre molt bé als primers anys del segle XII. La forma i la disposició de molts carreus de la part baixa de la torre s'assemblen molt a la d'algunes esglésies de l'època, posteriors a allò que s'ha anomenat primer romànic, però que encara no han adoptat l'aparell ben tallat i escairat del romànic ple o del segle XII.

No sabem on era situada la porta, perquè evidentment avui totes les obertures d'accés als seus pisos són grans portes rectangulars modernes. Segurament la porta originària degué ser elevada, com és costum en aquestes torres, i encarada a un lloc poc exposat, és a dir, en aquest cas, com que en la part exteriorment visible de la torre no es veu, l'accés antic forçosament degué estar situat

al mateix lloc on s'han obert modernament les portes de comunicació amb la casa.

La torre de Sant Joan Despí és la més estreta de les torres romàniques conservades a la comarca. Fa només uns 4,70 m de diàmetre total, mentre que l'interior és de 2,50 m. Aquestes mides fan que tingui una major semblança amb la torre del castell de Collbató que amb la Torre Salvana, per exemple, o amb la de Benviure. El paredat, tot i que és més regular a Collbató, també s'assembla més al de la torre d'aquest castell, mentre que se'n diferencia perquè aquesta té el mur molt més gruixut, d'1,50 m, mentre que a la torre de Sant Joan aquest fa només 1,10, una mica més que el mur de l'arranada torre de Sant Just. Pel paredat, si es compara amb el de diverses esglésies, ja hem dit que sembla obra de la primèria del segle XII. En aquest sentit, s'avé perfectament amb la citació documental que tenim enregistrada, del 1134. La torre, doncs, seria anterior a aquesta data. És més, el més versemblant és que s'hagués construït posteriorment a l'avís que representaren les ràtzies almoràvits de la primèria del segle XII, documentada l'una el 1107 i l'altra en 1114-15. A partir d'aquesta darrera data es degué construir la torre, entre el 1115 i el 1134, que és quan apareix esmentada una torre a Sant Joan que creiem que no pot ser cap altra més que aquesta.

Elena Fàbregas
Jordi Gironès
Gener de 2025

